

Mester Béla

Diplomáciatörténeti érdekességek (1933-1939)

Az alábbi írás a 20. század egy rövid időszakával foglalkozik, amely azonban bővelkedik diplomáciai eseményekben, folyamatokban. Célunk mindenképp az az érdekességek bemutatása, amelyek a köztudatban, a tankönyvekben is rosszul szerepelnek. A tárgyalt időszak óta 8 évtized telt el, a történetudomány a nemzetközi kapcsolatok vizsgálata során jelentős eredményeket ért el. Ez alatt az időszak alatt fontos levéltári anyagok szabadultak fel a titkosítás alól, váltak bemutathatóvá, és így nagyon sok alapvető monográfia született. A probléma az, hogy Magyarországon ezekből az eredményekből, feltárásokból, amelyek a kor szak diplomáciai folyamatait, eseményeit érthetőbbé tették, alig jelent meg valami, illetve a régi téves bemutatások és értelmezések maradtak meg, esetleg csak sporadikusan jelent meg belőlük valami. Nem célunk, és a terjedelmi korlátok miatt képtelenség is lenne a megadott időintervallumban a nemzetközi kapcsolatok kutatásainak, és új eredményeinek még csak vázlatos áttekintése.

A kiinduló pontunk Hitler kancellári kinevezése, 1933. január 30-án, a keret záró évszáma pedig 1939. szeptember 1., az új európai (!) háború kitörésének dátuma. A diplomáciatörténeti érdekességek áttekintését szinte majdnem kizárólag nyugati (angol, amerikai, francia) és orosz, illetve elvéve magyar történészek eredményeinek felhasználásával tekintjük át. A szerző hinni véli, hogy az írásával

egy kicsit segítheti az olvasó diplomáciatörténeti tájékozottságát. Áttekintésünket nem országokként végezzük el, hanem igyekszünk kronológiai rendben haladni, de akkor is a problémákat kiemelve, a különösségekre fókuszálva, a nemzetközileg fontos, jelentős eseményeket tárgyalva.

Adolf Hitler az 1925. július 18-án megjelent művében, a Mein Kampfban az alábbi külpolitikai nézeteket vallja. 1./ A császári Németországgal ellentétben nem kell gyarmatok szerzésére aspirálni. 2./ Nyugat-Európa felé nem szabad törekedni, de Németország ősellensége Franciaország. 3./ Németország számára a jövőben két szövetséges jöhet szóba: Anglia és Olaszország. 4./ A Versailles-ban elszakított német nemzetrészeket össze kell gyűjteni. 5./ Mivel Németország túlnépesedett, ezért Kelet-Európa felé (Drang nach Osten) kell tájékozódni, itt kell szövetségeseket szerezni, illet-

ve ami az angoloknak India, mint gyarmat, az a németek számára Oroszország. Ezt kell betelepíteni a német népfelleggel. Ez a Lebensraum (életér) - elmélet. 1928-ban írt még egy könyvet Hitler, amely csak 1945 után került elő, és 1961-ben jelent meg. Ebben a külpolitikai nézeteit fejti ki részletebben, de voltaképpen beszédeinek rendszerezett

elején az angol kormány kiadta a Fehér Könyvet (White Paper), hogy megmagyarázza a honvédelmi kiadások 10,5 millió fonttal való megemelését. Hogy ez az összeg milyen sok, arra összehasonlítással hadd hozzuk fel, hogy ez a légiere fö fordított összeg fele! Hitlerék a White Paper kiadására hivatkozva jelentették be március 9-én a német légiere,

a Luftwaffe létrehozását, és március 16-án a hadkötelezettség bevezetését. Itt szeretnénk az olvasó figyelmét felhívni arra, hogy a fentebb említett publikációkban, az oktatásban ebből csak az szerepel, hogy a náci Németország megszegte a versailles-i békeszerződést (1919. június 28., ami voltaképpen békediktátum volt), és a locarnói szerződést (1925. október 16-án írták alá, garantálta a francia-német és a belga-német határ sérthetlenségét, kezességet Nagy-Britannia és Olaszország vállalt).

A következő eseményünk az 1935. május 2-án aláírt francia-szovjet kölcsönös segélynyújtási szerződés. Itt egy kitérőt kell tennünk. Az 1. világháború győztesei úgy rendelkeztek, hogy majd a Népszövetség keretében ők is leszerelik hatalmas hadseregeiket egy alacsonyabb szintre, illetve majd tárgyalások útján a veszteseknek, így Németországnak is biztosítják a fegyverkezési egyenjogúságot. Ezen rendelkezések végrehajtását már a weimari kormányok is kérték, de mindig csak ígéreteket kaptak. Nos, sok normálisan gondolkodó

nyugati történész szerint is egyetlen állapot sem lehet karanténban tartani, megalázni, és hogy olyan létszámú hadsereget tartson, amely egy Németország méretű államban még rendőrségnek is kevés lett volna. Ezen történészek úgy gondolják, hogy még Németországnak is jogában áll egy nagyhatalmi státusához illő hadsereget fenntartani, hogy megvédje magát. De a győztesek sem leszerelni nem akartak, sem a fegyverkezési egyenjogúságot nem akarták megadni Németországnak. Ezért a német kormány úgy döntött, hogy elhagyja a leszerelési konferenciát és kilép a Népszövetségből: 1933. október 14.

Visszatérve a már említett szerződésekhöz (1935.) Egyértelmű, hogy Németország ellen irányultak. Míután a francia képviselőház 1936. február 27-én ratifikálta, jóváhagyta a francia-szovjet egyezményt, a szerződés francia ellenzői is úgy érveltek, ahogy Hitler: ez megsérti a locarnói egyezményt.

Mussolini és Laval (1935) (Fotó: Internet)

kiadásáról van szó, és semmi újat nem ad, amit már a Mein Kampfban megírt.

Az első külpolitikai útja Olaszországba vezetett. 1934. június 14-15-én tárgyalt Mussolinivel. A téma az Anschluß, Ausztria csatlakozása Németországhoz. Ezen a nyáron súlyos belpolitikai krízissel kellett Hitlernek megküzdenie. Az SA követelte a második forradalmat (a hatalomra jutás nemzeti forradalom volt), és egyéb dolgokat. Ami minket érdekel, az az, hogy az ún. Röhm-puccsnak voltak külpolitikai vonatkozásai is. Nevezetesen, hogy az SA vezetői a berlini francia követet (André François-Poncet) keresztül, francia kapcsolatokat tartottak fenn. Úgy látták (SA és a franciák), hogy ez az utolsó lehetőség Hitler megbuktatására.

A következő diplomáciatörténeti érdekesség az, hogy Nagy - Britannia az 1935-ös évre 10% - kal növelte a három haderőnem kiadásait. Az év leg-

Ami persze megint kimarad a könyvekből. Benne van viszont a következő. Németország 1936. március 7-én 3 zászlóaljat küldött (a legújabb szakkönyv szerint 30 000 katonát, amiben a szakértők egyetértenek) a Rajna-vidék demilitarizált zónájába. Óriási volt a felháborodás. Hitler utólag azt mondta környezetének, hogy élete legnehezebb 48 óráját élte át. Az angolok békíteni akartak, de a francia politikusok és a francia társadalom sem akart háborút, emlékezve az 1. világháború szörnyű veszteségeire. A nyugati szövetségesek, főleg a franciák összeroppanthattak volna Németországot, a demilitarizált zónába küldött német csapatokat minden nehézség nélkül (mozgósítás sem kellett volna!) elsöpörhették volna. Néhány történész szerint ez a Hitler-rendszer bukását jelentette volna. Ezen írás szerzője John Lukacs történésszel ért egyet. Hinni véljük, hogy némi belpolitikai problémát okozott volna, de Hitler hatalma nem bukott volna meg. Itt megint szükséges tisztázni egy téves felfogást, ami a magyar köztudatban még mindig jelen van. Sőt! Néhány magyar történésznel is. Ez már baj, de ez más kérdés. A köztudatban az van jelen, hogy a náci Németország Hitler hatalomra jutása után iszonyú nagy fegyverkezésbe kezdett, hogy ezzel szüntette meg a hatalmas munkanélküliséget (6 millió és több millió részmunkaidőben foglalkoztatott). Ez óriási tévedés! Németország 1935-ös bejelentése 36 hadosztály felállításáról, azaz kb. 300 000 katonáról van szó, ezek talpra állítása nem ment egyik napról a másikra. Ehhez sok pénz, idő, felszerelés, kiképzés szükségeltetett. Hanem amivel a munkanélküliséget felszámolták, az közmunkaprogramok indítása volt: lakások, iskolák, óvodák, utak, viaduktok stb. építése, egy gazdasági zse- ni, Hjalmar Schacht vezetésével, Silvio Gesell közgazdász elmélete, a kamatmentes finanszírozás alapján.

Nézzük a következő diplomácia-történeti érdekességet! 1935. január 7-én Rómában megkötik a Laval (francia külügyminiszter)-Mussolini egyezményt. Ez a szerződés az olasz gyarmatosítási törekvéseket elégítette ki: Abesszínia (Etiópia) olaszok általi elfoglalásáról volt szó. A háború 1935. október 3-án kezdődött. Mussolini nagyzási mániájának célja egy új Római Birodalom megteremtése volt. Az olasz terv még a támadás előtt közismertté vált, és nagy nemzetközi felzúdulást váltott ki. A Népszövetség folyamatosan tárgyal, szankciókat szabott ki Olaszországra, csak éppen nem a hadviseléshez szükséges anyagokra: olaj, szén, fém. A britek elzárhaták volna a Szezi - csatornát, de nem tették. Bár ezt az 1888-as konstantinápolyi konvenció megtiltotta, érdemben csak az áthaladásért szedett illetékek emelése okozhatott volna az olaszoknak gondot. A háború során az olasz katonai egységek mérgező gázokat vetettek be, nem csak az etióp hadsereg, hanem civilek ellen is. Értékeljük az elmondottakat diplomáciatörténeti szempontból, és azért, hogy mi ezekben a különös! 1./ Etiópia a Népszövetség tagja volt! Hol maradt a kollektív, népszövetségi támogatás az agresszor ellen? 2./ Olaszország, amely aláírta a Briand-Kellogg paktumot, megsértette azt (Briand francia, Kellogg amerikai külügyminiszter volt). E paktum kizárja a nemzetközi viszályok rendezéséből a háborút. (1928. augusz-

tus 27-én írták alá, Olaszország is.) 3./ A mérgező gázok használatát az 1925. június 7-én aláírt genfi jegyzőkönyv tiltotta meg.

A következő diplomáciatörténeti különlegesség. 1935. június 18-án Nagy-Britannia kezdeményezésére megkötötték az angol-német flottaegyezményt. Ez lehetővé tette Németországnak, hogy a német flotta össztonnatartalma nem haladhatja meg a Brit Nemzetközösség flottája össztonnatartalmának 35 %-át. A tengeralattjárókat tekintve az arány 45-100, amit nagyon rövid időn belül 100-100 össztonnatartalomra módosítottak az angolok. Némi visszhangja volt. Nem Nagy-Britannia szegte meg a versailles-i békeszerződést?

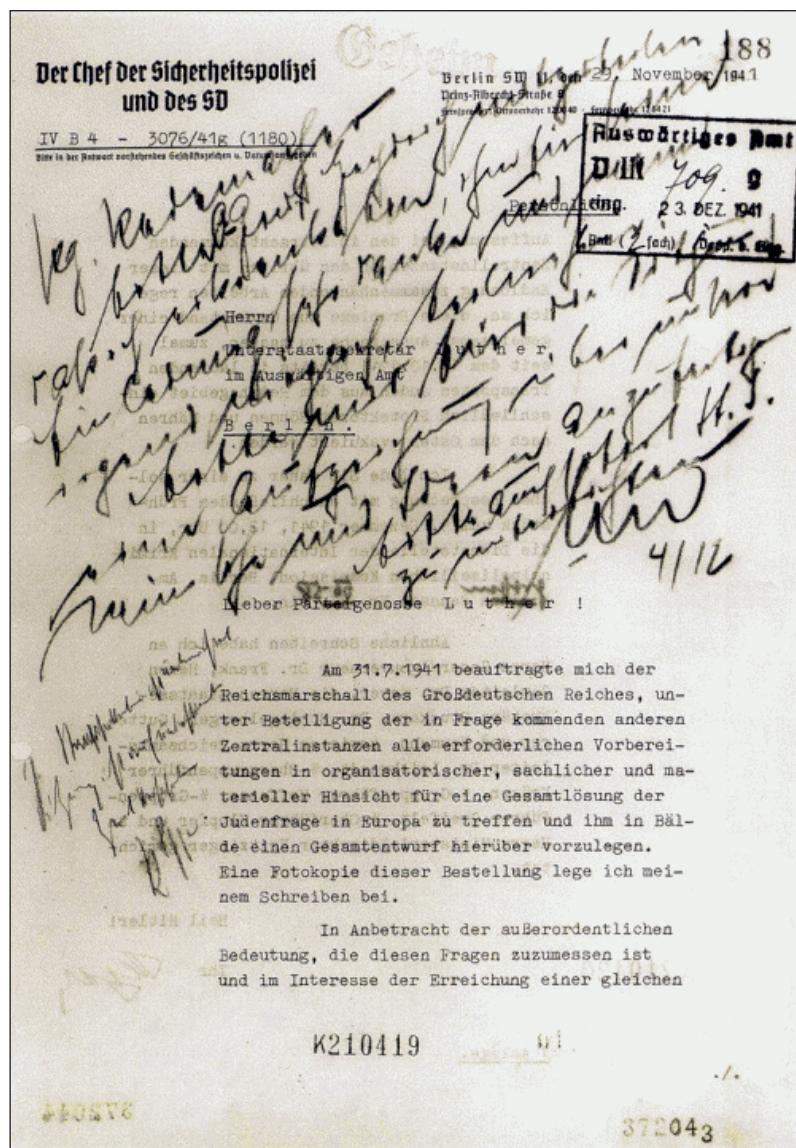
Lépünk tovább! Nézzük, már csak nemzetközi, diplomáciai kihatása miatt is az ún. Hossbach-

Területre szükség volt. Két gyűlölettel telt ellenfél kell számolni: Anglia és Franciaország. A német problémát erőszakkal lehet megoldani, bár ez kockázatot jelent. Hogy miként folyamodnak erőszakhoz, három lehetőséget fejtettek ki: 1./ 1943-1945 közötti periódus lenne jó, de ha a dolgok rosszabodnak, akkor 1943-ban lépni kell. 2./ Esetleges polgárháború Franciaországban, mert ez a csehek elleni fellépést teszi lehetővé. 3./ Francia-olasz háború, akár 1938-ban, akkor Csehszlovákiát és Ausztriát le lehet győzni.

Ezek közül egy sem valósult meg. Hitler szerint a célokat nagyobb háború nélkül is el lehet érni. Hitler fejtegetései, a bekövetkező események fényében, csak álmódosások voltak. Nem egy nagy háborúra szólított fel, hanem annak szükségtelenségét hangsúlyozta. Akkor miért volt ez a konferencia? A résztvevők közül egyedül Göring volt náci, a többiek régi vágású konzervatívok voltak. Azaz ellenőrizhették. A konferencia nem volt más, mint belpolitikai manőver, a fegyverkezés volt a fő téma. Belpolitikai problémák voltak, ezeket kellett megoldani. Mi a baj ezzel a dokumentummal? A modern gyakorlat szerint egy hivatalos iratnak 3 követelménye van. Titkár, aki jegyzetel, majd a feljegyzéseit a megfelelő formában átírja. Ezt követően a javítás és hitelesítés céljából el kell juttatni az iratot a résztvevőkhöz, alá kell velük íratni, végül a hivatalos irattárba elhelyezni. Jelen esetben egyik feltétel sem teljesült! Igaz, hogy Hossbach ott volt, de nem készített jegyzeteket, hanem öt (!) nappal később emlékezetből írta meg beszámolóját. Kétszer is felajánlotta Hitlernek, hogy megmutatja a kéziratot, de ő elfoglaltságára hivatkozva mindig elhárította Hossbachot. Ennyit ezen dokumentum komolyságáról és megbízhatóságáról. Egyben minősíti többek között a Nürnbergi Törvényszék komolyságát is.

Összegzésként azt mondhatjuk el, főleg Hitlerről, hogy a zsarolásra, a kivárára játszott, arra, hogy az ellenfelek idegileg hamar feladják, és akkor tárgyalások útján el lehet érni a német célokat. A háborúval való fenyegetés is csak taktikai eszköz volt számára. Hogy 1939. szeptember 1-én kitört a háború, azzal külön kell foglalkozni majd.

A német hadsereg rövid, intenzív háborúkra volt felkészítve (Blitzkrieg), és nem hosszantartó küzdelemre. Az tudjuk hogyan végződött. Ebből következően szó sem lehetett Európa feletti uralomról. Világuralom? Ehhez meg kellett volna mérkőznie Németországnak az USA-val. Németországnak egyetlen anyahajója sem volt. Építés alatt volt egy (Graf Zeppelin), de anyagi okok miatt nem lehetett befejezni. Négymotoros stratégiai bombázókkal nem rendelkeztek, mert nem arra készültek fel (Blitzkrieg). Képzelnék el, amint a Stukák az Atlanti-óceánba zuhannak, miközben azért indultak volna, hogy az amerikai nagyvárosokat támadják. Képtelenség. Félreértések elkerülése végett a szerző nem a náciakat, nem Hitlert akarja bármiféle bűn alól felmenteni! A szerzőt csupán a történelmi valóság, igazság iránti vágy vezérelte, szigorúan a tények ismeretése, és nem elhallgatása, és féligazságok ismétlése. Szent Ágoston szerint a féligazság rosszabb, mint a hazugság.

Hossbach-memorandum (Fotó: Internet)

memorandumot! Miről is van szó? A nemzetközi szakirodalomban, mint hivatalos okmány szerepel. Hitler 1937. november 5-re összehívta a külügyminisztert, hadügyminisztert és a fegyvernemek parancsnokait: Neurath, Blomberg, Raeder, Fritsch, Göring. Főként Hitler beszélt, főleg a Lebensraum szükségességéről, de csak nagy általánosságokban. Még mielőtt folytatnánk a konferencián elhangzottakat, fontos itt a lelegején rögzíteni, hogy az ún. Hossbach-memorandumot a Nürnbergi Törvényszék annak bizonyítására használta fel, hogy Hitler itt nagyon pontos menetrendet tűzött ki a háborút, illetve a háborúkat illetően. Magyarul leleplezi a náci agresszív terveit a háborúra, az Európa feletti uralomra, sőt a világuralomra! Térjünk vissza a tanácskozáshoz! Összefoglaljuk Hitler fejtegetéseit: Hitler szerint az élettér lehetett Európában, de gyarmatokról is szót ejtett, azaz nem pontosította.